

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК СИСТЕМА ПОБУДОВИ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Проблематика данної статті є одною з найактуальніших у сучасній Україні, в силу тих проблем які стають перед суспільством. Саме розвиток правової культури розглядається як важлива складова побудови політичної культури суспільства. В свою чергу, політична культура не може бути сформована як система, не опираючись на чіткі правові норми, за якими і повинні відбуватися зміни у потрібний бік.

The article deals with the problems which are among the most actual ones in Ukraine nowadays because of the situation the society is facing. Namely the development of the juridical culture is considered an important component of forming the political culture in a society. Political culture – in its turn – cannot be formed as a system without the support of the definite juridical norms according to which the necessary changes should take part.

Право і політика – взаємопов'язані сфери суспільного життя. Взаємостосунки права і політичної держави є двосторонніми: держава вибудовує систему права, робить її публічною, загальнообов'язковою, причому її порушення тягне за собою заходи державного впливу, але з іншого боку, держава підтримується і забезпечується правом.

В умовах сьогодення питання про взаємозв'язок і взаємодію політики і права має надзвичайне велике значення, тому що головною умовою розвитку демократичної держави є дотримання і вдосконалення законів, норм права, їх реалізація у політичній практиці. Для реалізації цих умов на практиці необхідно підвищувати рівень правової і, як наслідок, політичної культур.

Правова культура, на думку С. Алексеева – це “юридичне багатство суспільства”. Первинною основою цього багатства є початкові форми природного права (правила, традиції і звичаї), що виникли як відображення суспільного життя у вигляді ідей, що внаслідок численного застосування в практичному житті набували форми і змісту добровільних та/чи обов'язкових правил поведінки [1, с. 665].

Право як соціальне явище викликає те чи інше ставлення до нього людей, яке може бути

позитивним (людина розуміє необхідність права) або негативним (людина вважає право непотрібним і безкорисним). Люди в тій чи іншій формі висловлюють своє ставлення до всього, що охоплюється правовим регулюванням, що пов'язано з уявленнями про право (до законів та інших нормативно-правових актів, до діяльності суду й інших правозастосовних органів, до поведінки членів суспільства у сфері дії права). Людина ставиться певним чином і до права, яке існувало в минулому, і до права, яке вона хотіла б бачити в майбутньому. Це ставлення може бути раціональним, розумним і емоційним, на рівні почуттів, настрою. Те чи інше ставлення до права і правових явищ у суспільстві може бути в однієї людини і у групи людей, людської спільності [6, с. 149].

Правова культура – система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності,

Правову культуру можна визначити і як вираз державно-правового досвіду конкретних соціальних спільностей та індивідів у матеріальних та духовних продуктах життєдіяльності, у навичках та цінностях, що впливають на їх юридичну значущу поведінку [2, с. 413].

Правова культура – це свого роду багатство, виражене у досягнутому рівні регулятивних якостей права, накопичених правових цінностей, юридичної техніки, тобто усього того, що стосується правового прогресу. Показниками правового прогресу є високий рівень правової культури, що передбачає:

- правові знання;
- добровільність виконання вимог правових норм;
- престиж, авторитет юридичної науки;
- участь громадян в управлінні державою;
- реальність прав і свобод громадян;
- якість роботи правоохоронних органів;
- ефективність правового регулювання; належне правове виховання;
- належний рівень розвитку всієї системи юридичних актів;
- стан законності в суспільстві, тобто якою мірою суб'єкти правовідносин дотримуються юридичних норм, що діють у суспільстві [5, с. 375].

Формування правової культури в нашому суспільстві не відбувалося і не може відбуватися само по собі. Воно має бути результатом свідомої і, насамперед, активної діяльності суспільства.

Останні події, які відбуваються в Україні, свідчать, що:

- у центр всієї політики ставиться громадянин як духовно вільна, творча особистість, що потребує від держави допомоги і захисту;
- робота органів державної влади та місцевого самоврядування повинна бути спрямована на утвердження прав і свобод людини і громадянина, що й визначає вимоги до правової культури посадових осіб;
- важливим напрямом діяльності влади є насамперед захист інтересів державних, а не лише індивідуальних, групових, партійних [4, с. 53].

Отже, правова культура громадян є основою, фундаментом нового суспільства в Україні. Адже саме громадяни здатні утворювати державу і правопорядок, приводячи в дію Конституцію України та законодавство. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох чинників, але здебільшого від рівня політичної та правової культури.

Правова культура є основою відтворення в суспільстві правового досвіду, розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу, формування політичної культури як нації взагалі, так і особистості тощо.

Термін “політична культура” містить в собі такі фундаментальні категорії, як “політика” й “культура”. У політології існує досить багато визначень цієї категорії, аналізуючи які можна виділити, принаймні, два принципово різних підходи:

- перший відводить політичну культуру до сукупності політичних орієнтацій, установок, цінностей, виховань;

- другий поряд з політичними ідеями включає також і дійовий аспект: соціальну практику, політичну поведінку.

Цей підхід являється найбільш вірним і науково обґрунтованим.

Спробуємо позначити найбільш істотні риси цього складного феномена. По-перше, політична культура – не ізольоване явище, а одна з підсистем глобальної культури, яка перебуває в різних залежностях з її частинами: економічною, правовою, моральною, релігійною, художньою тощо. По-друге, найважливішою характеристикою політичної культури є рівень оволодіння політичними знаннями й досвідом, накопиченими попередньою історією. Причому, засвоєні політичні знання, принципи, норми, тільки тоді можуть розглядатися як елементи культури (окремої людини, групи), коли вони втілюються в їхній діяльності, стали звичкою. По-третє, для досягнення досить високого рівня політичної культури велике значення має практичне навчання людей, завдяки їхній участі в управлінні виробництвом, державними й суспільними справами, у політичному житті.

Отже, політична культура – це поняття, що відображає рівень втілення й розвитку суспільно-політичного історичного досвіду й знань у процесі діяльності людей, груп і спосіб використання ними цього досвіду. В об'єктивному змісті політична культура – це історичний досвід, пам'ять суспільства в політичній сфері, що та визначає політичну свідомість і поведінку політичних суб'єктів.

Політична культура містить у собі не всю політичну свідомість, а лише те типове, що характерне для даної соціальної спільності. Виділимо ті елементи політичної свідомості, які визначають зміст політичної культури:

- політичні уявлення: уявлення про політичну систему і її інститути, про режим влади, про носіїв влади, про ідеальний політичний устрій, про власне місце в політичному житті... Вони можуть мати теоретичний характер, ґрунтуватися на об'єктивних знаннях, а також функціонувати на рівні повсякденної свідомості. Вони можуть бути правдивими або помилковими, хоча їхніми носіями сприймаються як правдиві. Стійкі політичні уявлення направляють політичну поведінку;
- характерні для даного суспільства або соціальної спільності політичні цінності й ціннісні орієнтації. Вони являють собою значимі абстракції (воля, рівність, демократія, справедливість і т. п.), з якими співвідносяться дії політичних суб'єктів. Вони виражаються у політичних нормах, використовуваних соціальними групами в боротьбі за владу й при її здійсненні. Так, наприклад, воля як цінність знаходить вираження в законах, що регулюють життя суспільства;

- типові для суспільства або групи політичні установки. Вони сприяють реалізації політичних уявлень і цінностей. Політична установка – відношення суб'єкта до політичних явищ. Установкою може бути прагнення до одержання політичних знань, до участі в політичній діяльності, до політичного лідерства тощо;
- зразки, стереотипи політичної поведінки, що опираються на політичні традиції. У традиціях міститься попередній політичний досвід, що відповідає інтересам і цілям суспільства. Вони є способом передачі зразків політичної поведінки, які сформувалися під впливом особливостей історичного розвитку.

Політична культура сприяє включенню індивіда в політичну систему й у цьому змісті вона – універсальний засіб його політичної соціалізації. Процес політичної соціалізації являє собою з одного боку, засвоєння індивідом політичних норм і цінностей суспільства, до якого він

належить, з іншого, придбання їм політичного досвіду й політичних орієнтацій, необхідних для участі в політичному житті. Політична соціалізація – культурний процес, отже її функції й функції політичної та правової культури збігаються.

Політична соціалізація передбачає дослідження історичних механізмів залучення людини до політики, зважаючи на відповідні методи (примус – примушення – маніпулювання), рівнів соціалізації (мета рівень – суспільний, груповий – особистий), поняття політичної “мобілізації”, її конкретних чинників, з'ясування мотивів участі людини в політичному житті, її “участі” та “включення”, “апатії”, “опозиції”, “відчуження”, “антагоністичного конфлікту”, “боротьби” [3, с. 43].

Таким чином, можна дійти висновку, що принциповою умовою формування політичної культури є культура права. Процес національного державотворення, який є найсуттєвішим проявом національної свідомості, багато в чому залежить від правової і політичної культури суспільства загалом та особистості зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С.С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования. – М.: НОРМА-ИНФРА, 1998.
2. Алексеев С.С. Теория права. – Харьков: БЕК, 1994.
3. Андропова І. Політична соціалізація як засіб формування політичної культури // Вісник книжкової палати. – 2007. – № 1.
4. Макаренко Л.О. До проблеми формування правової культури в Україні // Віче. – 2007. – № 18.
5. Сливка С.С. Культурологія права // Право та культура: теорія і практика (матеріали міжнародної науково-практичної конференції 15-16 травня 1997 року). – К., 1997.
6. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред В.М. Корельского, В.Д. Перевалова. – М.: ИНФРА, 2006.